

УДК 340.12(075.8)

З. Р. Кісіль,
Р.-В. В. Кісіль,
М. А. Кісіль

ТЕОРЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Зазначено, що, незважаючи на давність перманентних спроб дослідити феномен професійної деформації працівників поліції, чималий обсяг наукових розвідок, присвячених дослідженню різноманітних виявів цього феномену, серед науковців немає єдиної загальноприйнятої думки стосовно детермінант його виникнення, наявні різночитання поняття. Аргументовано, що працівники Національної поліції України у своїй повсякденній професійній діяльності постійно зіштовхуються з негативними явищами, протиправною поведінкою, комунікують з асоціальними представниками кримінальної субкультури, протистоять неправомірним впливам, зіштовхуються з оманом і помилками, негативним ставленням до себе та своєї професійної діяльності.

Ключові слова: працівники Національної поліції України; професійна деформація; детермінанти професійної деформації; копінг-стратегії; особливі умови діяльності, екстремальні ситуації, стрес-фактори.

Постановка проблеми. Статтею 2 Закону України «Про Національну поліцію» задекларовано головні завдання поліції, а саме: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1]. Значущість покладених на поліцію завдань висувають до поліцейських дедалі більші вимоги до їх особистісних якостей, рівня їхнього професіоналізму. Поліпшення особистісних, моральних, професійних якостей поліцейських є чільним завданням, котре ставить керівництво МВС України перед усіма структурними підрозділами, створює зацікавленість наукової спільноти щодо дослідження однієї із негативних рис професійної діяльності – професійної деформації.

Дослідження феномену професійної деформації працівників Національної поліції України є дуже актуальною проблемою, позаяк потреба у виробленні дієвого механізму запобігання та протидії йому

має значний інтерес не лише у теоретичному, а й у прикладному аспекті. Професійне становлення працівника Національної поліції в процесі реалізації ним професійних завдань прямопропорційно пов'язано з розвитком якостей, котрі дуже негативно впливають на його професійну діяльність. Професійна деформація працівників Національної поліції України – це складна соціально-психологічна проблема, для дослідження якої потрібно застосовувати всю сучасну сукупність наукового пізнання.

Мета статті – виявити й охарактеризувати детермінанти виникнення професійної деформації у працівників Національної поліції України.

Завдання:

1. Охарактеризувати розвиток наукових уявлень до тлумачення феномену професійної деформації працівників поліції.

2. Виявити детермінанти виникнення професійної деформації працівників поліції.

3. З'ясувати, які детермінанти мають чільне значення для виникнення професійної деформації працівників поліції.

4. Встановити взаємозв'язок поміж особливостями професійної діяльності поліцейських і характером професійної деформації працівників поліції.

Для виконання завдань дослідження ми застосували систему принципів, методів і прийомів наукового пізнання. Використання системного підходу дало змогу проаналізувати юридико-психологічні засади превенції професійної деформації поліцейських. Діалектичний метод дав можливість проаналізувати еволюцію феномену професійної деформації. Ретроспективний метод сприяв дослідженню генези феномену професійної деформації поліцейських, впливу політичних, економічних, соціальних і психологічних умов. Синергетичний метод дав змогу вмотивувати, що спосіб мислення, світогляд, професійна етика, професіоналізм та установки є наслідком нелінійних впливів, які окреслюють напрями пізнання основ феномену професійної деформації. Для з'ясування детермінант виникнення професійної деформації використано методи моделювання, прогнозування та варіаційної статистики.

Із метою реалізації обраних завдань використано такі методики: виявлення ціннісних орієнтацій (М. Рокіч), опитувальник Басса-Даркі, анкетування з професійної мотивації, діагностики рівня емоційного вигорання (В. Бойка), діагностики ступеня задоволення основних потреб, самооцінка психічних станів (за Г. Айзенком), прогресивні

матриці Равена, методика багатобічного дослідження особистості (МБДО).

Із метою проведення дослідження відібрано чотири підгрупи працівників поліції: до підгрупи «а» ввійшли поліцейські, які звільнені з Національної поліції за негативними мотивами ($n = 34$); до підгрупи «б» ввійшли працівники поліції, які успішно просуваються по ієрархічній драбині ($n = 31$); до підгрупи «в» увійшли працівники адміністративних підрозділів (відділів кадрового забезпечення та працівники першого відділу) ($n = 55$); підгрупу «г» становлять практичні працівники кримінальної і патрульної поліції ($n = 63$). Загалом в експерименті взяли участь 183 особи.

Стан дослідження. Проблеми дослідження феномену професійної деформації поліцейських присвячено велику низку наукових розвідок. Аналіз наукового доробку і вітчизняних, і зарубіжних учених дає підстави стверджувати про існування різноманітних напрямів дослідження професійної деформації працівників поліції.

Основною причиною виникнення професійної деформації є: вплив специфіки професійної діяльності при довготривалому професійному стажі [2; 3; 4; 5]; невідповідність індивідуально-психологічних характеристик особистості рівню вимог, які висуває до неї професійна діяльність [6; 7].

На думку дослідників, професійна деформація – це: результат взаємного впливу службової діяльності й індивідуальних особливостей особистості [8; 9; 10]; організація, умови і досвід професійної діяльності [11; 12; 13; 14]; засвоєння і прийняття професійної ролі та дій, пов'язаних із виконанням посадових обов'язків [15; 16]; недостатній рівень розвитку професійних здібностей і відсутність творчого моменту в діяльності, особливостей перебігу професійних і вікових криз [17; 18]; неправильне порозуміння соціальної значущості своїх соціальних функцій [19]; неправильно зрозумілий зміст професійної ролі та розбіжність між її суб'єктивним розумінням і соціальними очікуваннями оточення [20; 21], негативний досвід чи спотворене усвідомлення професійного досвіду працівником [22]; об'єктивне явище, негативні риси якого можуть бути виокремлені лише з урахуванням професійних (пов'язаних зі службовою діяльністю) і непрофесійних (соціалізація, виховання тощо) факторів [23]; комплекс своєрідних, взаємопов'язаних змін окремих якостей і особистості загалом, які виникають унаслідок виконання правоохоронних функцій [24].

Виклад основних положень. Аналіз наукових розвідок і результати проведеного емпіричного дослідження дали нам змогу виокремити низку детермінант, які впливають на процес виникнення

і розвитку професійної деформації поліцейських. У системній детермінації розвитку особистості поліцейського виокремлюють такі аспекти, а саме: індивідуальні якості особистості – як передумова розвитку особистості; соціально-історично обумовлений спосіб життя – як джерело розвитку особистості; професійна діяльність – як підвалини життєдіяльності особистості в системі суспільних відносин. Реалізуючи цей підхід до дослідження чинників професійної деформації, ми виокремили широке коло детермінант впливу на досліджуваний феномен, а саме об'єктивні передумови розвитку феномену професійної деформації працівників Національної поліції, які впливають на процес їх професійного становлення.

Дослідження феномену професійної деформації працівників Національної поліції України проводилося у два етапи. На першому етапі проведено теоретико-методологічний аналіз проблеми, а на другому етапі здійснено емпіричне дослідження, яке дало змогу виявити детермінанти виникнення феномену професійної деформації.

Дослідження феномену професійної деформації здійснювалося з чотирма підгрупами. Домінуючим критерієм формування персонального складу підгруп «а» і «б» обрано особистісне ставлення працівників поліції до вимог чинного законодавства в частині правової регламентації проходження служби.

До підгрупи «а» увійшли 34 працівники поліції віком від 25 до 35 років, які звільнені з Національної поліції України за негативними мотивами, з них: з вислугою до двох років – 16 осіб, з вислугою до п'яти років – 18 осіб, яким були характерні ознаки професійної деформації, що виявлялися у втраті адекватного уявлення про суспільний, психологічний і моральний зміст виконуваних ними професійних завдань, формуванню негативної установки стосовно професійного зростання, нівелюванні важливості професії, зростанню егоцентризму й егоїзму, формального виконання професійних завдань, використання своїх професійних можливостей для задоволення особистих вузько-егоїстичних цілей.

До підгрупи «б» увійшли 31 працівник поліції віком від 25 до 35 років, з вислугою до двох років – 14 осіб, з вислугою до п'яти років – 17 осіб, що сумлінно виконували свої професійні завдання, їх дії не супроводжувалися негативними поведінковими реакціями, які можна було б віднести до ознак професійної деформації

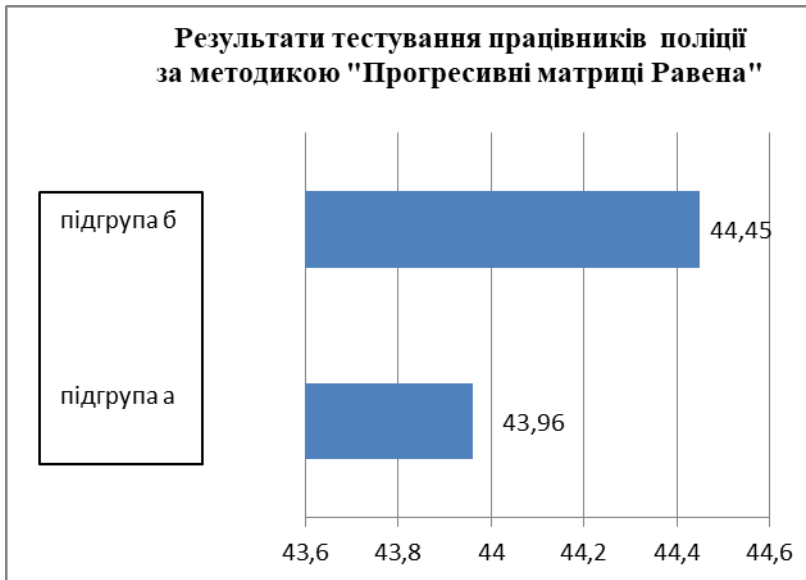
Вибір респондентів підгруп «в» і «г» полягав у проведенні порівняльного аналізу характеру діяльності адміністративних працівників і працівників поліції, які здійснюють, власне, оперативну діяльність. Так, до підгрупи «в» увійшли 55 осіб працівників адміністратив-

них підрозділів (кадрового забезпечення та першого відділу) з вислугою років до п'ятнадцяти років, а до підгрупи «г» увійшло 63 практичні працівники кримінальної та патрульної поліції.

Незважаючи на давність перманентних спроб дослідити феномен професійної деформації працівників поліції, нині, на жаль, немає уніфікованого підходу, що надав би змогу отримати достовірні дані про виникнення, алгоритм перебігу цього феномену. Тому більшість науковців застосовує комплекс різноманітних методів для його дослідження.

Так, застосувавши методику «Прогресивні матриці Равена», ми отримали такі результати. Так, статистичний показник M становить для підгрупи «а» – 43,96, для підгрупи «б» – 44,45; показник Σ становить для підгрупи «а» – 5,06, для підгрупи «б» – 5,37; показник m становить для підгрупи «а» – 0,87, для підгрупи «б» – 0,95; показник t – (-0,69).

Отримані результати емпіричного дослідження дають підстави стверджувати, що відмінності за двобічним критерієм не значні, водночас число ступенів свободи становить 65 (рис. 1).

Рис. 1. Результати тестування працівників поліції за методикою «Прогресивні матриці Равена»

Під час проведеного нами тестування працівників поліції з використанням методики колірних виборів отримано такі результати. Так, показники вегетативного коефіцієнта (КВ) такі: статистичний показник М становить для підгрупи «а» – 0,11, для підгрупи «б» – 1,17; показник Σ становить для підгрупи «а» – 4,93, для підгрупи «б» – 4,33; показник m становить для підгрупи «а» – 0,16, для підгрупи «б» – 0,97; показник t – (0,07). Так, показники аутогенної норми (СО) такі: статистичний показник М становить для підгрупи «а» – 13,06, для підгрупи «б» – 12,42; показник Σ становить для підгрупи «а» – 4,84, для підгрупи «б» – 3,44; показник m становить для підгрупи «а» – 1,07, для підгрупи «б» – 0,66; показник t – (1,13). Отримані результати емпіричного дослідження за двобічним критерієм відмінності дають підстави нам стверджувати про те, що розрізнення не значні (рис. 2).

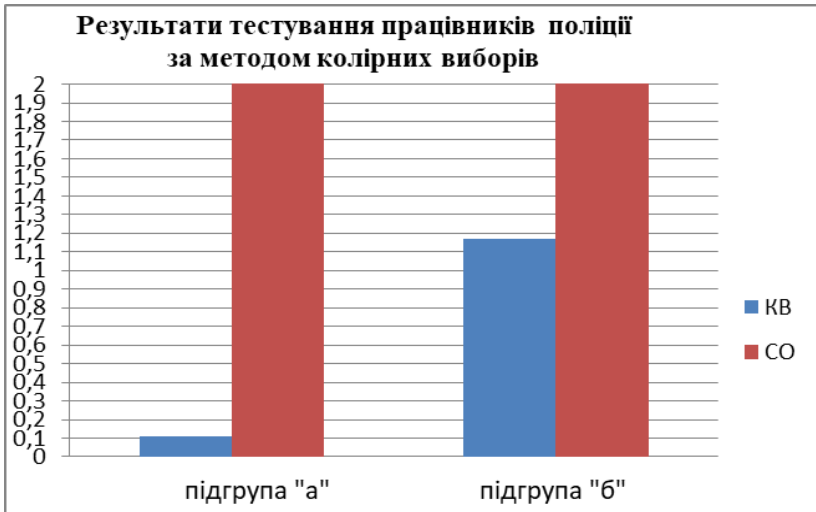

Рис. 2. Результати тестування працівників поліції за методом «Колірний вибір»

Після застосування методики «Прогресивні матриці Равена» та колірного тесту (Люшера) значних розрізень між підгрупами «а» і «б» не виявлено.

Під час використання методики БДО нами отримано певні відмінності у досліджуваних підгрупах «а» і «б». Так, за кожною шкалою МБДО отримано такі результати: шкала L для підгрупи «а» – 50, для

підгрупи «б» – 49; показник Σ становить для підгрупи «а» – 10,86, для підгрупи «б» – 8,20; показник m становить для підгрупи «а» – 1,86, для підгрупи «б» – 1,64; показник t – 1; шкала F для підгрупи «а» – 49, для підгрупи «б» – 48; показник Σ становить для підгрупи «а» – 10,10, для підгрупи «б» – 8,20; показник m становить для підгрупи «а» – 1,92, для підгрупи «б» – 1,29; показник t – 0,41; шкала K для підгрупи «а» – 55, для підгрупи «б» – 56; показник Σ становить для підгрупи «а» – 9,82, для підгрупи «б» – 9,47; показник m становить для підгрупи «а» – 1,72, для підгрупи «б» – 1,05; показник t – (-0,41); шкала I для підгрупи «а» – 46, для підгрупи «б» – 46; показник Σ становить для підгрупи «а» – 5,68, для підгрупи «б» – 5,67; показник m становить для підгрупи «а» – 0,98, для підгрупи «б» – 0,78; показник t – (-0,40); шкала 2 для підгрупи «а» – 45, для підгрупи «б» – 45; показник Σ становить для підгрупи «а» – 9,02, для підгрупи «б» – 7,89; показник m становить для підгрупи «а» – 1,64, для підгрупи «б» – 1,14; показник t – 1,56, рівень значущості (p) – 0,1; шкала 3 для підгрупи «а» – 45, для підгрупи «б» – 48; показник Σ становить для підгрупи «а» – 8,84, для підгрупи «б» – 7,61; показник m становить для підгрупи «а» – 1,40, для підгрупи «б» – 1,08; показник t – (-1,06); шкала 4 для підгрупи «а» – 46, для підгрупи «б» – 51; показник Σ становить для підгрупи «а» – 8,06, для підгрупи «б» – 8,76; показник m становить для підгрупи «а» – 1,52, для підгрупи «б» – 1,64; показник t – (-3,28), рівень значущості (p) – 0,01; шкала 5 для підгрупи «а» – 49,1, для підгрупи «б» – 46; показник Σ становить для підгрупи «а» – 10,06, для підгрупи «б» – 12,26; показник m становить для підгрупи «а» – 1,64, для підгрупи «б» – 2,87; показник t – 0,60; шкала 6 для підгрупи «а» – 48, для підгрупи «б» – 45; показник Σ становить для підгрупи «а» – 11,29, для підгрупи «б» – 11,18; показник m становить для підгрупи «а» – 1,86, для підгрупи «б» – 1,86; показник t – 1,06; шкала 7 для підгрупи «а» – 51, для підгрупи «б» – 48; показник Σ становить для підгрупи «а» – 8,87, для підгрупи «б» – 7,84; показник m становить для підгрупи «а» – 1,48, для підгрупи «б» – 1,44; показник t – 1,82, рівень значущості (p) – 0,1; шкала 8 для підгрупи «а» – 48, для підгрупи «б» – 49; показник Σ становить для підгрупи «а» – 9,04, для підгрупи «б» – 9,06; показник m становить для підгрупи «а» – 1,58, для підгрупи «б» – 1,60; показник t – (-0,04); шкала 9 для підгрупи «а» – 59, для підгрупи «б» – 56; показник Σ становить для підгрупи «а» – 8,86, для підгрупи «б» – 8,27; показник m становить для підгрупи «а» – 1,42, для підгрупи «б» – 1,37; показник t – 0,47; шкала 0 для підгрупи «а» – 59, для підгрупи «б» – 56; показник Σ становить для підгрупи «а» – 8,86, для підгрупи

«б» – 8,27; показник m становить для підгрупи «а» – 1,42, для підгрупи «б» – 1,11; показник t – 0,01.

Результати дослідження тестування поліцейських за методикою багатобічного дослідження особистості свідчать про значущі відмінності за шкалами 2, 4 та 7. Відмінності поміж середніми показниками підгрупи «а» і підгрупи «б» за 2 і 7 шкалами достовірні на рівні 0,1. Виявлено найбільший рівень значущості (0,01) за 4 і 0 шкалами МБДО. Також виявлено різницю поміж усередненими показниками підгрупи «а» та підгрупи «б» респондентів за шкалою 4 МБДО становить 7 Т-балів, за шкалою 0 МБДО – 6 Т-балів, за шкалою 2 та 7 МБДО – по 3 Т-бали.

Також ми провели тестування поліцейських за методикою БДО за шкалами, що мають відмінності. Так, ми виявили, що показники шкал 2, 7, 0 у підгрупі «а» перевищують значення за аналогічними шкалами у підгрупі «б». Показник шкали 4 у другій групі є вищим, аніж у першій групі (рис. 3).

Рис. 3. Результати тестування працівників поліції за методикою «Багатобічного дослідження особистості»

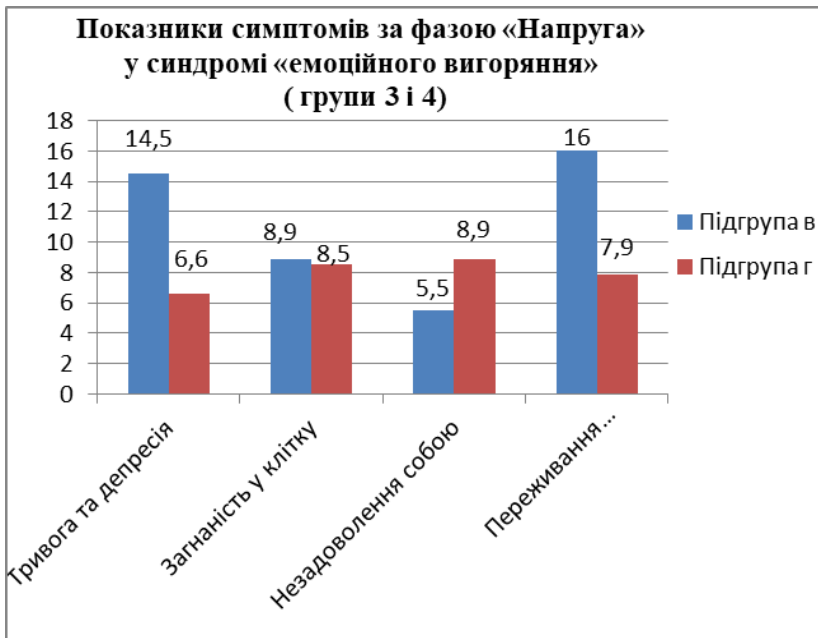
Отримані нами в результаті статистичної обробки дані дають підстави стверджувати, що у респондентів підгрупи «а» виявлено риси респондентів підгрупи «б» і навпаки.

Це є свідченням того, що у двох підгрупах респондентів немає різниці поміж особистісними особливостями і підтверджує думку, що розвиток феномену професійної деформації залежить не лишень від особистісних передумов.

На другому етапі ми здійснили дослідження рівня емоційного вигорання.

Це дослідження проведено для виявлення стереотипів професійної поведінки, позаяк саме ця методика дає змогу дослідити негативні впливи емоційного вигорання на професійну діяльність поліцейських і на виникнення професійної деформації.

На рисунках 4–9 відображено показники за фазами «напруга», «резистенція» та «виснаження» в синдромі емоційного вигорання у представників підгрупи «в» і «г».

Рис. 4. Показники симптомів за фазою «Напруга» у синдромі «емоційного вигорання» (групи 3 і 4)

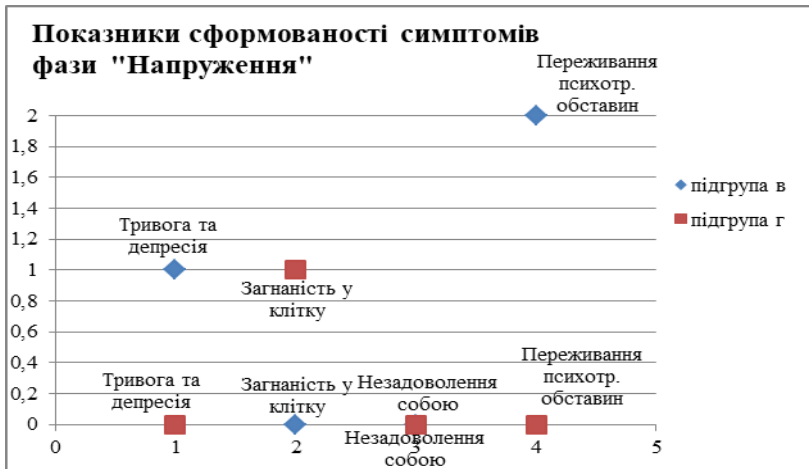

Рис. 5. Показники сформованості симптомів фази «Напруження»

Примітка: 0 – симптом ще несформований; 1 – симптом формується, 2 – симптом сформований.

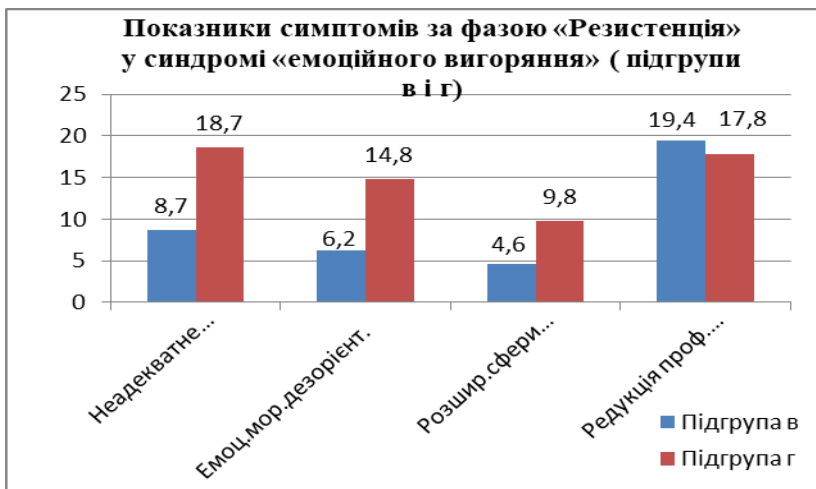
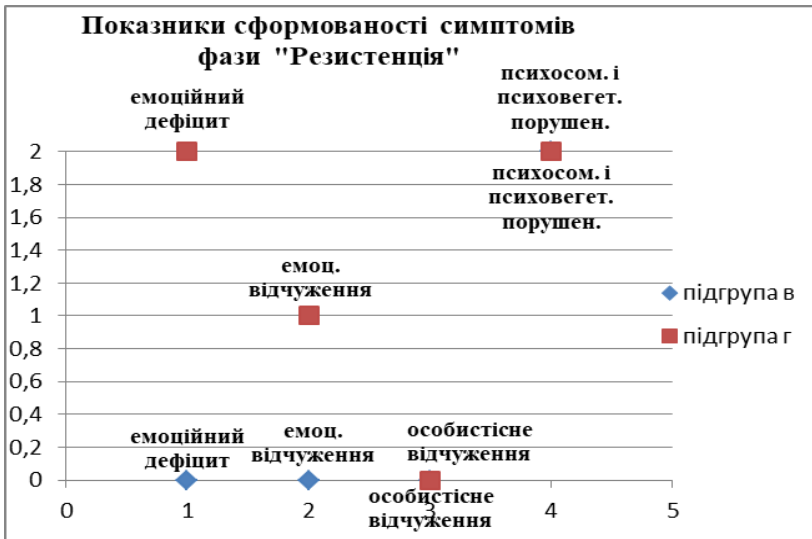

Рис. 6. Показники симптомів за фазою «Резистенція» у синдромі «емоційного вигорання» (підгрупи в і г)

Рис. 7. Показники сформованості симптомів фази «Резистенція»

Отримані нами результати дають підстави стверджувати, що найвищий рівень напруги під час виконання професійних завдань виявляються у симптомах «обставини, які травмують психіку» і «тривога та депресія». Найбільш високий рівень цих показників характерний практичним працівникам кримінальної і патрульної поліції, що, своєю чергою, дає підстави стверджувати, що специфіка їхньої діяльності є більш психологічно та емоційно напруженою, ніж діяльність працівників адміністративних підрозділів, тому фаза напруження у практичних працівників є у стадії формування, а у адміністративних працівників не сформована взагалі.

У результаті аналізу показників фази резистенції виявлено високий рівень резистентності респондентів підгрупи «в» (61,1 бала) та невисокий рівень у респондентів підгрупи «г» (38,9 бала), що свідчить про сформованість фази «резистенції» в підгрупі «в» і формуванні у підгрупі «г».

Найбільш показовим результатом впливу здійснюваних професійних завдань працівниками поліції є фаза «виснаження», позаяк симптом «психосоматичні та психовегетативні порушення» окреслює інтенсивність вияву цієї фази.

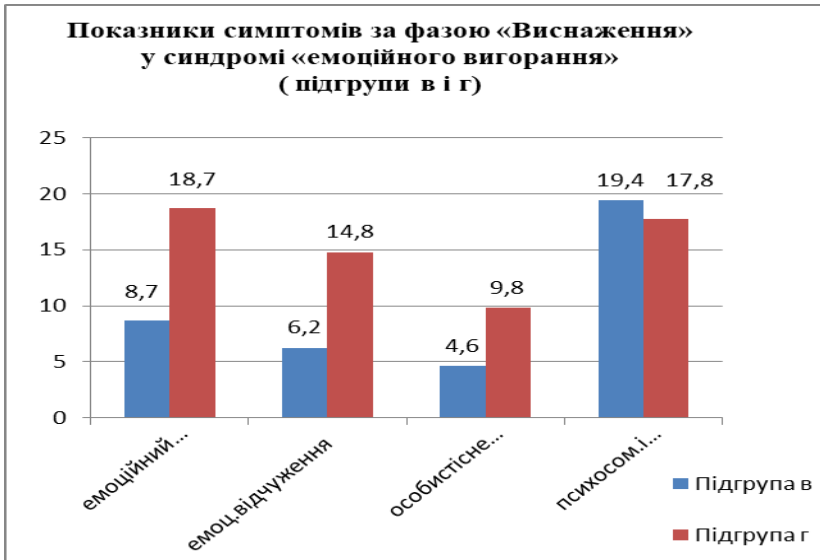

Рис. 8. Показники симптомів за фазою «Виснаження» у синдромі «емоційного вигорання» (підгрупи в і г)

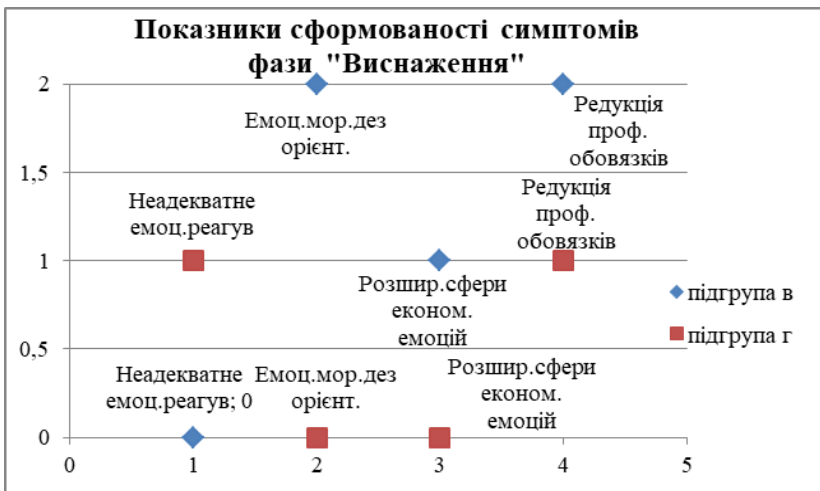

Рис. 9. Показники сформованості симптомів фази «Виснаження»

Аналізуючи фазу «виснаження» потрібно зазначити, що цей симптом у респондентів підгрупи «г» в три рази перевищує рівень, аніж у респондентів підгрупи «в». Отже, дисфункціональні зміни у практичних працівників кримінальної та патрульної поліції детерміновані специфікою їх професійної діяльності, про що свідчить повна сформованість фази «виснаження» – 64,4 бали безпосередньо пов'язані з професійною деформацією особистості поліцейського.

Висновки.

1. Незважаючи на давність перманентних спроб дослідити феномен професійної деформації працівників поліції, чималий обсяг наукових розвідок, присвячених дослідженню різноманітних виявів цього феномену, серед науковців немає єдиної загальноприйнятої думки стосовно детермінант його виникнення, наявні різночитання поняття.

2. Нині у психології немає методів, які б дали змогу дослідникові діагностувати наявність процесу професійної деформації, виявлення детермінант і передумов для її виникнення у працівників поліції.

3. Встановлено, що професійна деформація працівників Національної поліції спричиняється різними за своєю природою чинниками, домінуючими з яких є саме специфіка професійної діяльності. Поняття «професійна деформація поліцейського» охарактеризовано як об'єктивний феномен, негативні вияви якого можуть бути виокремлені лише з урахуванням, власне, професійних (безпосередньо пов'язаних із виконанням професійних завдань) і непрофесійних (соціалізація, виховання тощо) чинників.

4. Виникнення і розвиток професійної деформації працівників поліції прямопропорційно залежить від особливостей їх професійної діяльності. Так, специфіка діяльності поліцейських, а саме: нормативний характер діяльності; детальна правова алгоритмізація виконання професійних завдань; значні владні повноваження, реалізація яких інколи призводить до надмірного та необґрунтованого їх застосування; високий рівень відповідальності за результати правоохоронної діяльності, що спричиняють у правоохоронців стан напруження, резистентії, виснаження; психологічні та фізичні перевантаження, діяльність у ризиконебезпечних й екстремальних умовах; постійна психологічна травматизація призводять до професійної деформації.

5. Превенція професійної деформації працівників Національної поліції України повинна ґрунтуватися на обов'язковому врахуванню особистісних, мікросистемних, макросистемних детермінант, які її спричиняють. В умовах, коли професійна деформація працівників Національної поліції є доволі поширеним феноменом, робота щодо її превенції повинна мати свою стратегію, що передбачатиме низку

заходів щодо вдосконалення: професійно-психологічної підготовки діяльності особистості поліцейського в частині навчання поліцейських прийомам і методам психологічного забезпечення особистої безпеки в ризиконебезпечних та екстремальних ситуаціях; навикам психологічної готовності припиняти протиправні дії; навичок фасилітації.

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Котов Д. П. Психология следователя. Воронеж: Воронеж. ун-т, 1997. 154 с.

3. Корольчук М. С. Теорія і практика професійного психологічного відбору: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. К.: Ніка-Центр, 2006. 532 с.

4. Грановская Р. М. Элементы практической психологии. СПб.: Речь, 2007. 560 с.

5. Harold D. Legal Education and Public Policy: Professional Training against professional deformation in the Public Interest. *Yale LawJournal*. 2007. No. 2. P. 203–248.

6. Jane Green. The Deformation of Professional Formation: Managerial Targets and the Undermining of Professional Judgement. *Ethics and Social Welfare*. Great Britain, 2009. No. 1. P. 115–130.

7. Васильев В. Л. Юридическая психология. 6-е изд., переаб. и доп. СПб.: Питер, 2009. 608 с.

8. Буданов А. В. Работа с сотрудниками органов внутренних дел по профилактике профессиональной деформации: практик. пособ. для руководящих работников УВД, ОВД, служб по работе с личным составом, подразделений, морально-психологического обеспечения деятельности ОВД. М.: РИО МВД, 1992. 189 с.

9. Романович Г. Г. Профессиональная деформация сотрудников органов внутренних дел. *Информационный бюллетень МВД БССР*. 1988. № 3/4. С. 3–5.

10. Безносос С. П. Профессиональная деформация и воспитание личности. *Психологическое обеспечение социального развития человека*. СПб.: Речь, 2004. 271 с.

11. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности: учеб. пособие для вузов. М.: ПЕР СЭ, 2001. 511 с.

12. Корнеева Л. Н. Профессиональная психология личности. *Психологическое обеспечение профессиональной деятельности*. СПб.: СПбГУ, 1991. 274 с.

13. Маркова А. К. Психология профессионализма. М.: Изд-во Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. 310 с.

14. Папкин А. И. Личная безопасность сотрудников ОВД: тактика и психология безопасной деятельности. М.: Академия МВД России, 1996. 132 с.

15. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму: монографія. К.: Алєрта: КНТ: ЦУЛ, 2008. 336 с.

16. Протизаконне насильство в органах внутрішніх справ: Соціологічний та історико-правовий аналіз. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ; Харківська правозахисна група, 2005. 212 с.

17. Савчин М. В. Професійна особистісна деформація співробітників органів внутрішніх справ та деякі шляхи її профілактики. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2005. № 2. С. 145–152.

18. Gellarty I., Paunonen S., Meyer J., Jackson D., Goffin R. Personality, vocational interest, and cognitive predictors of managerial job performance and satisfaction. *Personality and Individual Differences*. 1991. № 12. P. 221–231.

19. Holloway W. *Work psychology and organizational behaviour*. London: Sage, 1991. 283 p.

20. Синявська О. Ю. Професійна етика як чинник протидії професійній деформації працівників органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2005. № 4'1. С. 96–99.

21. Скворцова Е. В. Психолого-педагогические особенности помощи сотрудникам милиции по преодолению профессионально-личностной деформации. *Вестник МГОУ. Серия «Психологические науки»*. 2007. № 3. С. 370–378.

22. Буданов А. В. Психолого-педагогические пути преодоления профессиональной деформации сотрудников ОВД. М.: ГУК МВД РФ, 1994. 154 с.

23. Кісіль З. Р. Юридико-психологічні засади запобігання професійній деформації працівників правоохоронних органів: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 848 с.

24. Юридична психологія: особистісно-діяльнісний підхід. К.: Слово, 2017. 405 с.

Kisil Z. R., Kisil R.-V. V., Kisil M. A. Theoretical and psychological principles of the study of professional deformation workers of the National Police of Ukraine

The article states that despite the variety of permanent attempts to investigate the phenomenon of professional deformation of police officers, and despite the considerable amount of scientific research devoted to the study of various manifestations of this phenomenon, there is no commonly accepted opinion among scientists about the determinants of its occurrence, this why there are differences in the concept of this phenomenon itself. It is stated and confirmed that the officers of the National Police of Ukraine in their daily professional activities usually are influenced with various negative phenomenon's such as unlawful behavior, communication with typical representatives of the criminal subculture of society, dealing with law offences of various types, usual confusion determined by misconceptions and mistakes in daily routines, negative social perception of their social role and their professional activities or tasks. It was underlined that in the professional-moral sphere the professional deformation of the police officers is manifested by the lowering of the level of an adequate indication of the social, psychological and moral content of their professional tasks, the formation of a negative perception of future professional growth, the devaluation of the importance of their profession in the officer's con-

sciousness, the growth of egocentrism and selfishness, which in turn leads to the formal fulfillment of professional tasks as well as to the use of their professional capabilities to satisfy their personal goals; in the intellectual sphere professional deformation manifests itself in the absence of independent decision-making and furthermore, - the lack of desire for further professional education and development; stereotypical predisposition to brutal action; lack of skills in production of non-standard decisions in extreme and risky situations; unreasonably high selfishness; development of a hypertrophied self-perception of their professional abilities; in the emotional sphere professional deformation manifests itself in the «general roughening of the individual», in the restriction and misery of the emotional and psychological sphere as well as in the reduction of self-control of person's psycho-emotional state, that leads to the increase of the level of excitability and irritability, and sometimes determines conflicts that sometimes lead to depressive states. It has been stated that the prevention of professional deformation of the officers of the National Police of Ukraine should be based on the systematic consideration of the personal, microsystem, macrosystem determinants that cause this phenomenon. In the realms where the professional deformation of National Police officers is obviously a widespread phenomenon, considerable actions towards its prevention should be made according to the certain strategy that will include a number of measures to improve the following aspects: the profession-psychological training of the personality of a policeman in the terms of teaching the policemen of basic techniques and methods of psychological support for personal security in risky and extreme situations; development of the skills of psychological preparation, that are aimed to stop illegal actions; facilitation skills.

Key words: officers of the National Police of Ukraine; professional deformation; determinants of professional deformation; mimicry strategies; special conditions of activity, extreme situations, stress factors.

Стаття надійшла 20 грудня 2018 р.

УДК 159.9.072

О. С. Колосович

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМАНДОУТВОРЕННЯ ТА КОМАНДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Викладено результати теоретичного й експериментального дослідження, яке мало на меті встановити особливості формування навиків командної взаємодії у студентів на етапі навчання. Зазначено, що формуванню навиків командної взаємодії в умовах навчання сприяють середні показники за екстраверсією, високі за професійними цілями, інтересами й інтернальністю,